CONSUBSTANŢIALITATEA IDEATICO-STILISTICĂ ÎN CREAŢIA POETICĂ A LUI NICOLAE DABIJA

IDEATICO-STYLISTIC CONSUBSTANTIALITY IN NICOLAE DABIJA'S POETIC WORK

Liviu CHISCOP, ORCID: 0000-0002-5877-8291
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 821.135.1-1(478).09 e-mail: agentiacontexte@yahoo.com

Poet, romancier, nuvelist, publicist, eseist, critic și istoric literar, pictor și om politic etc. Nicolae Dabija a fost, fără îndoială, „cea mai complexă personalitate culturală din Basarabia" [1, p. 8] – conform aprecierii formulate cândva de nu mai puţin regretatul Grigore Vieru, marele său prieten și comiliton pe baricadele luptei pentru renaștere națională... Căci Nicolae Dabija, poet în vocația lui fundamentală, a fost, din 1986, redactor-șef al săptămânalului „Literatura și Arta", din care a reușit să facă un veritabil vârf de lance al luptei pentru reconstrucția identitarului românesc în Basarabia. Poate că asemeni lui Vasile Alecsandri, de pildă – cu care e comparat uneori – Nicolae Dabija a avut șansa unei biografii norocoase, favorizante, care a venit la locul și în momentul potrivit. Generația sa (care poartă numele volumului său de debut – *Ochiul al treilea*, 1975) a traversat, după 1987, o perioadă când totul, în Basarabia, trebuia reconstruit: și limba, și scrierea în grafie latină, și neamul (identitatea națională), și cultura, și biserica, și însemnele naționale (imnul, drapelul și stema), și istoria, și democrația. În aceste condiții, firește, scriitorul nu se mai poate izola în „turnul de fildeș", trebuind să coboare în *agorá,* implicându-se plenar în viața cetății, având rol determinant uneori în evenimentele culturale, sociale și politice ale țării sale. Ilustrativ în acest sens ar putea fi, de pildă, modul în care Alex Ştefănescu rezuma – într-un eseu din „România literară", din urmă cu exact trei decenii – „filmul vieţii" acestui scriitor basarabean: „Nicolae Dabija în grădina casei părinteşti dintr-un sat din Basarabia, scriind versuri. Nicolae Dabija faţă în faţă cu Mihail Gorbaciov, căruia îi demonstrează că nu există nicio deosebire între limba română şi limba moldovenească. Nicolae Dabija vorbind în parlamentul din Chişinău. Nicolae Dabija în biroul său de redactor-şef al revistei „Literatura şi arta". Nicolae Dabija colaborând cu un profesor pentru alcătuirea unui manual de istorie. Nicolae Dabija cu un carnet de însemnări în mână într-o veche biserică românească de dincolo de Nistru..." [2, p. 11]. Iar dacă ar fi să-i dăm crezare lui Vasile Alecsandri, care spusese undeva că „tot ce priveşte viaţa unui autor este interesant", atunci credem că ar fi nimerit să consemnăm aici câteva momente din biografia lui Nicolae Dabija, în ideea că vor putea contribui la o mai adecvată receptare a unora dintre creaţiile sale poetice, dar şi la o mai dreaptă situare a operei sale în contextul literaturii naţionale şi universale.

Ivit pe lume la 15 iulie 1948 în satul Codreni-Căinari, judeţul Lăpuşna, la hotarul de nord al Bugeacului, „spaţiul lui Alexei Mateevici", Nicolae Dabija este fiul Cristinei

(născută Dabija) şi al lui Trofim Ciobanu, „ţăran cu bibliotecă” (conform spuselor viitorului scriitor). Poetul va lua numele mamei, provenită dintr-o familie care a dat mai mulţi preoţi, dintre care un unchi al poetului – stareţul Serafim Dabija şi preotul Nicodim Onu vor fi judecaţi în 1949 de NKVD şi condamnaţi, pentru „activitate antisovietică”, la câte 25 de ani de închisoare. Între 1954-1958, Nicolae urmează şcoala primară în satul natal, apoi gimnaziul la Săhăidac (1958-1962), iar liceul în oraşul Cimişlia (1962-1966). Tot în 1966, începe Facultatea de Ziaristică a Universităţii din Chişinău, fiind exmatriculat în anul III pentru „activitate naţionalistă” şi reîncadrat în 1970 la Facultatea de Litere a aceleiaşi Universităţi, pe care o va absolvi în 1972. Până în 1975 va fi redactor al secţiei pentru tineret a Televiziunii din Chişinău, apoi – între 1975-1984 – şef al secţiei de poezie şi critică la revista „Nistru” (mai târziu – „Basarabia”). Între 1984-1986 a fost redactor-şef al revistei pentru tineret „Orizontul” (devenită „Columna”), iar în 1986 a fost ales redactor-şef al săptămânalului „Literatura şi Arta”, organ al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. „Sub conducerea lui Dabija – spune Al. Cistelecan în *Dicţionarul esenţial al scriitorilor români* –, *Literatura şi Arta* devine o revistă de militanţă naţională, luptând pentru impunerea limbii române, a alfabetului latin, a tricolorului, atingând, în 1990, un tiraj de 260.000 de exemplare. A fost deputat în parlamentul sovietic (1989-1991) şi în parlamentul Moldovei (1990-1994). Este preşedintele Soc. „Limba noastră cea română”, al Asoc. Oamenilor de Ştiinţă, Cultură şi Artă din Republica Moldova şi vicepreşedinte al Partidului Forţelor Democratice. Cavaler al „Ordinului Republicii”, cea mai înaltă distincţie a Republicii Moldova, acordată poetului în 1996” [3, p. 231].

Firește, demnitățile deținute de Nicolae Dabija au fost mult mai numeroase, dacă ar fi să amintim aici doar pe aceea de membru al Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova, sau pe cea de membru de onoare al Academiei Române. Ca să nu mai vorbim de numeroasele premii care i-au fost acordate, atât în Republica Moldova, cât şi în alte state.

Nu întâmplător, activismul civic al lui Dabija și militantismul creației sale lirice și publicistice au fost asemănate adeseori cu cele ale pașoptiștilor. Precum odinioară Alecsandri, de pildă, care s-a implicat activ, în toate evenimentele culturale, sociale și politice ale epocii, tot astfel Nicolae Dabija a fost prezent în toate acțiunile ținând de renașterea spiritului național în Basarabia din ultima jumătate de secol. „Analogia cu pașoptiștii devine completă – consideră Alex Ştefănescu – dacă avem în vedere şi faptul că, dintre preocupările scriitorului, n-a lipsit nici înlocuirea alfabetului chirilic cu alfabetul latin” [2, p. 11].

Aprecierile formulate atunci, în urmă cu câteva decenii, de critici şi istorici literari din România referitor la polivalența vocației lui Nicolae Dabija şi la specificul creației sale lirice, se justifică întru totul fiind coincidente propriei sale concepții despre rolul poetului şi menirea poeziei, dacă ne amintim că el însuşi afirmase, la un moment dat, că nu scrie o „poezie pură”, ci adeseori una militantă, angajată. Poate de aceea creația lirică a lui Nicolae Dabija se caracterizează printr-o impresionantă diversitate de teme dintre care pot fi amintite aici ideea de Providență, motivul *fortuna labilis*, condiția umană, dar și condiția creatorului de artă și a artei, în general etc. Alături de acestea, reflectarea artistică a iubirii reprezintă încă o direcție importantă a liricii dabijiene, poezia de dra-

goste ocupând un loc privilegiat în absolut toate cele douăzeci de volume de versuri ale sale. În sfârşit, o altă temă majoră a liricii dabijiene este dragostea de patrie, evidențiată în principalele repere ale identității naționale: Pământul, Neamul, Limba maternă. „Legăturile între generații, vizibile – remarca, în acest sens, Constantin Ciopraga în prefața celui dintâi volum al lui N. Dabija editat în România –, nu țin numai de solidaritatea firească întru poezie ori de apartenența la aceeași mare familie de spirite, ci de ceva mai larg – cuprinzător, de imperativul păstrării identității naționale" [4, p. 6]. Fiindcă Nicolae Dabija, ca şi alţi scriitori din Basarabia (ca şi alţii, dar nu ca toţi)) a fost un vajnic militant pentru ideea de unire, subsumând acestui ideal întreaga sa activitate publică şi, în bună parte, chiar pe cea scriitoricească. Este ceea ce remarcase şi Ioan Alexandru, încă din 1989, în cel dintâi articol despre Dabija apărut în presa literară din România. „L-am citit de-a lungul anilor – mărturisea atunci marele său prieten şi coleg de generaţie de la Bucureşti. L-am ascultat rostindu-şi versurile în faţa unei săli arhipline ce-l copleşea cu aplauze, i-am recitit acum într-o zi şi o noapte de vară toată opera sa poetică şi nu-mi voi tăinui bucuria şi entuziasmul ce m-au cuprins de atâtea ori până la lacrimă, aşa cum ţi se întâmplă ori de câte ori irumpe adevărul frumuseţii în opera de artă, când peceţile cedează şi se stabileşte comuniunea cea tainică între inima ce vorbeşte şi una ce ascultă" [5, p. 2]. Ioan Alexandru surprinde apoi încă o faţetă notabilă a poeziei confratelui de peste Prut, sesizând că Dabija este „un poet angajat aşadar, un mare poet social" şi încheindu-şi recenzia cu această definiţie a poeziei, care „ţine de iubire, este foc mistuitor întrupat în cuvânt, este acest dor de comunicare, irezistibil exprimat lapidar, într-un poem memorabil de către Nicolae Dabija: „Doru-mi-i de Dumneavoastră/ Ca unui zid – de o fereastră" [5, p. 2].

Lider de generaţie poetică, Nicolae Dabija se singularizează în pleiada congenerilor de la confluența veacurilor din urmă și prin preocuparea constantă pentru ceea ce se cheamă *realizarea artistică*, pentru formă (nu doar pentru conținut), pentru aspectele prozodice (ritm, rimă, strofă, măsură), pentru muzicalitatea versurilor, într-un cuvânt – pentru stil. În acest sens, mi-aş permite să citez ceea ce spusese cândva Iorga despre modul cum a receptat poeziile lui Eminescu: „întâi n-am înțeles mare lucru, pe urmă am fost sedus de muzică, de la muzică am trecut la fond". Dacă avem în vedere faptul că „ritmul este prințul poeziei", iar rima și măsura conferă muzicalitate versurilor, făcându-le agreabile pentru lectură, nu e de mirare faptul că spiritul eminescian i s-a relevat, mai întâi, lui Iorga pe cale muzicală… Poate de aceea Nicolae Dabija – deși mânuiește cu îndemânare și ușurință versul alb și versul liber –, preferă, în creațiile sale lirice, versul clasic, conștient fiind de importanța aspectelor formale. Artizan desăvârșit al versului, el era conștient deopotrivă de faptul că lirismul creațiilor sale poetice descinde nu doar din fermecătoarea poezie populară, ori din clasicismul eminescian, ci și din lirica marilor poeți români din interbelic. Având temeinice studii filologice, poetul Dabija a înțeles de timpuriu că poezia, în genere, nu poate fi concepută fără inconturnabilul flux liric. „Poezia – precizase, în acest sens, într-un articol, însuşi Călinescu – este în primul rând lirism. Originalitatea constă în gradul de sterilizare a sentimentului prin tehnică. Dacă însă vibrația lirică este absentă, orice sforțare formală este inutilă, stilul fiind atunci o

tencuială pe pereți de sticlă” [11, p. 416]. Iar în poezia lui Nicolae Dabija, ca în orice discurs liric veritabil, are loc o interferență indeniabilă fond-formă, caracteristică doar operelor literare valoroase, capabile să înfrunte rezistența timpului.

Așa încât **scopul** prezentei comunicări este, pe de o parte, acela de a demonstra preeminența creației poetice a lui Nicolae Dabija cu argumente științifice, din sfera esteticii literare, iar pe de altă parte – acela de a raporta lirica dabijiană la ansamblul poeziei române, integrând-o organic în contextul literaturii naționale contemporane.

Obiectivele pe care ne propunem a le realiza, prin lucrarea de față, ar fi următoarele:

- argumentarea faptului că absolut toate creațiile poetice dabijiene corespund definiției unei opere literare autentice, întrucât reprezintă o consonanţă indelebilă între conținut și formă;
- evidențierea modului în care opera poetică a lui Nicolae Dabija a fost receptată în critica și istoria literară din cele două state românești;
- clasificarea tematică a creațiilor poetice ale lui Nicolae Dabija în funcție de cele patru teme majore, enunțate anterior;
- comentarea [analiza literară și chiar stilistică] a creațiilor reprezentative pentru fiecare dintre cele patru teme fundamentale;
- relevarea complexității creației poetice dabijiene;
- stabilirea locului poeziei lui Nicolae Dabija în contextul literaturii române contemporane.

Metodele de cercetare utilizate sunt cele specifice oricărei lucrări din domeniul *ştiinţei literaturii* (istorie, critică și teorie literară), cum ar fi: documentarea teoretică, hermeneutica, analiza și sinteza, euristica, statistica etc.

Concluziile la care am ajuns în urma analizei temei propuse ar putea fi formulate astfel:

În cazul poeziilor lui Nicolae Dabija, ceea ce conferă acestora farmec şi originalitate este tocmai existenţa unei legături inefabile, a unui *pod* invizibil dar lesne deductibil între temă şi idee, între generozitatea mesajului şi expresivitatea limbajului artistic, sau – altfel spus – existenţa unei concomitenţe indeniabile fond-formă, a unei consubstanţialităţi ideatico-stilistice specifice operelor literare de certă şi autentică valoare estetică.

Poeziile lui Nicolae Dabija – cunoscute şi apreciate nu doar în Basarabia, ci şi în România (unde i-au fost editate, comentate şi premiate cele mai multe volume de versuri) se constituie ele însele în flori ale unui pod virtual, capabil să contribuie la înfăptuirea unei uniri afective şi culturale a românilor de pe ambele maluri de Prut.

Nicolae Dabija a reușit să edifice, metaforic vorbind, o punte de legătură, un *pod de flori* între românii de pretutindeni. Exemplaritatea operei sale constă nu doar în consubstanțialitatea indelebilă a fondului cu forma, ci și în subsidiaritatea pledoariei pentru revenirea Basarabiei în matca românismului prin înfăptuirea unei consubstanţialități depline, în plan ontic și ontologic, a celor două părți din „țara ruptă-n două”, după cum se exprimă într-una din capodoperele liricii sale…

Referinţe:

1. VIERU, G. *Prefaţă* [la] Nicolae Dabija. *Libertatea are chipul lui Dumnezeu*. Craiova: Editura „Scrisul românesc", 1997.
2. ŞTEFĂNESCU, Al. Nicolae Dabija sau lupta cu amnezia. În: *România literară,* 14 martie 1991, p. 11.
3. CISTELECAN, Al. *DABIJA Nicolae.* În: *Dicţionarul esenţial al scriitorilor români*. Coordonatori: Mircea ZACIU, Marian PAPAHAGI, Aurel SASU. Bucureşti: Albatros, 2000.
4. CIOPRAGA, C. *Nicolae Dabija – o conştiinţă vizionar-poetică. Prefaţă* [la] *Aripă sub cămaşă.* Iaşi: Junimea, 1991, pp. 5-16.
5. ALEXANDRU, I. Doru-mi-i. În: *Luceafărul*, 29 iulie 1989, p. 2.
6. CĂLINESCU, G. *Lirism şi originalitate.* În: *Ulysse*. Bucureşti: Editura pentru Literatură, 1967.